

VAI TRÒ CỦA TỔ TỤNG CÔNG TRONG HOẠT ĐỘNG TỪ THIỆN, THIỆN NGUYỆN Ở VIỆT NAM HIỆN NAY (*)

✍ TS. Nguyễn Trung Thành

Viện trưởng Viện Nghiên cứu Pháp luật và Trợ giúp pháp lý

● **TÓM TẮT:** Hoạt động từ thiện và thiện nguyện tại Việt Nam ngày càng mở rộng, đóng góp tích cực trong hỗ trợ các nhóm yếu thế và củng cố khối đoàn kết xã hội. Tuy nhiên, thực tiễn phát sinh nhiều vấn đề về minh bạch tài chính, trách nhiệm pháp lý và giám sát xã hội, trong khi hệ thống pháp luật hiện hành chưa có cơ chế hiệu quả để kiểm soát, xử lý các hành vi vi phạm vì lợi ích công. Trên cơ sở phân tích các khái niệm từ thiện, thiện nguyện và tổ tụng công ích, bài viết làm rõ vai trò của tổ tụng công ích như một công cụ pháp lý đặc thù nhằm phòng ngừa, phát hiện và xử lý vi phạm, đồng thời thiết lập trách nhiệm pháp lý trong lĩnh vực thiện nguyện. Từ kinh nghiệm quốc tế và thực tiễn Việt Nam, bài viết đề xuất định hướng hoàn thiện thể chế, nâng cao năng lực tư pháp và thiết lập khung pháp luật bảo vệ lợi ích công cộng, thúc đẩy công lý xã hội và quản trị minh bạch.

● **Từ khóa:** tổ tụng công ích, thiện nguyện, từ thiện, nhóm yếu thế, công lý xã hội, trách nhiệm pháp lý, lợi ích công, quản trị minh bạch.

● **ABSTRACT:** Charitable and philanthropic activities in Vietnam have been increasingly expanding, making positive contributions to supporting vulnerable groups and strengthening social solidarity. However, in practice, various issues have arisen regarding financial transparency, legal liability, and social oversight, while the current legal framework lacks effective mechanisms to control and address violations against the public interest. Based on an analysis of the concepts of charity, philanthropy, and public interest litigation, this paper clarifies the role of public interest litigation as a specific legal instrument to prevent, detect, and address violations, while establishing legal accountability in the field of philanthropy. Drawing on international experience and Vietnam's realities, the paper proposes directions for institutional improvement, enhancement of judicial capacity, and the establishment of a legal framework to safeguard public interests, promote social justice, and foster transparent governance.

● **Keywords:** public interest litigation, philanthropy, charity, vulnerable groups, social justice, legal liability, public interest, transparent governance.

Ngày nhận bài: 27/8/2025 Ngày bình duyệt: 05/9/2025 Ngày duyệt đăng: 10/9/2025

(*) Bài viết là sản phẩm của Đề tài mã số NCUD.05-2023.05 được Quỹ Phát triển Khoa học và Công nghệ Quốc gia (NAFOSTED) tài trợ.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Từ thiện và thiện nguyện là những hoạt động mang tính nhân văn sâu sắc, thể hiện tinh thần tương thân tương ái và trách nhiệm xã hội của mỗi cá nhân với cộng đồng. Các hoạt động này đóng vai trò bổ trợ đáng kể cho chính sách an sinh xã hội của Nhà nước, góp phần hỗ trợ các nhóm yếu thế, giảm tải ngân sách công và tăng cường ổn định xã hội. Tuy nhiên, cùng với sự phát triển nhanh chóng và mở rộng quy mô, lĩnh vực này cũng bộc lộ nhiều bất cập và biểu hiện tiêu cực đáng lo ngại.

Tại Việt Nam, các hành vi như lợi dụng danh nghĩa thiện nguyện để đánh bóng tên tuổi, tư lợi cá nhân [1], biến thủ tài sản đóng góp của cộng đồng, hoặc lập quỹ “ảo” để rửa tiền, chuyển tài trợ cho các tổ chức phản động [2] đã từng được báo chí và cơ quan chức năng cảnh báo. Nhiều vụ việc bị phát hiện nhưng lại không có cơ chế pháp lý rõ ràng để khởi kiện hoặc xử lý do không có “bên bị hại” cụ thể, dẫn đến bỏ ngỏ trách nhiệm pháp lý và giảm hiệu quả răn đe. Những hiện tượng này không chỉ gây thiệt hại vật chất mà còn xói mòn lòng tin xã hội vào các hoạt động thiện nguyện chân chính.

Trên thế giới, tình trạng trục lợi cá nhân hoặc tài trợ phi pháp thông qua từ thiện cũng xuất hiện tại nhiều quốc gia như từ Mỹ đến Châu Âu, Nhật Bản, Trung Quốc, Ấn Độ Indonesia ... Báo cáo của FATF (2022) [3] cũng đã chỉ rõ các tổ chức khủng bố đã lợi dụng các nền tảng quyên góp trực tuyến, hệ sinh thái của các quỹ từ thiện, quỹ xã hội để tài trợ cho hoạt động khủng bố, rửa tiền... Bên cạnh đó các tổ chức từ thiện quốc tế cũng bị lên án vì thiếu minh bạch tài chính hoặc dính líu đến lợi ích chính trị, những vấn đề này đặt ra yêu cầu chung về một cơ chế pháp lý có tính phòng ngừa, kiểm soát và xử lý vi phạm mang tính thống nhất.

Từ những vấn đề trong nước đang manh nha hình thành và hiện hữu ngày càng cực đoan ở các nước trên thế giới cho thấy việc nghiên cứu về tổ tụng công ích như một thiết chế pháp lý bảo vệ lợi ích chung trong hoạt động từ thiện - thiện nguyện là hết sức cấp

thiết. Vấn đề này không chỉ nhằm nâng cao hoạt động phòng ngừa, hiệu quả trong kiểm soát và xử lý vi phạm, cơ chế này còn góp phần hoàn thiện nền tư pháp vì công lý, xây dựng và phát triển tư tưởng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam – nơi pháp luật bảo vệ cả những giá trị đạo đức và pháp chế xã hội.

2. KHÁI NIỆM HỌC THUẬT VÀ MỐI LIÊN HỆ GIỮA TỪ THIỆN, THIỆN NGUYỆN VÀ TỔ TỤNG CÔNG ÍCH

2.1. Khái niệm “từ thiện”, “thiện nguyện”

“Từ thiện”, “thiện nguyện” là hai khái niệm khác nhau về bản chất nhưng đều liên quan đến lợi ích cộng đồng. Việc xác định rõ nội hàm từng khái niệm giúp làm sáng tỏ vai trò xã hội của chúng và đặt nền tảng lý luận cho việc hoàn thiện cơ chế pháp lý liên quan.

Từ thiện (charity) là hành vi trao tặng vật chất hoặc tinh thần cho người có hoàn cảnh khó khăn, thường gắn với yếu tố “cứu trợ, nhân đạo” và mang tính tổ chức. Hoạt động từ thiện có thể thực hiện bởi cá nhân hoặc tổ chức, thường được duy trì lâu dài thông qua quỹ từ thiện, quỹ xã hội, các tổ chức hội quần chúng. Nội hàm của từ thiện bao gồm: tinh thần bác ái, trách nhiệm xã hội, phân phối lại tài sản trong xã hội theo nguyên tắc tình nguyện. Đây là kênh hỗ trợ song song với chính sách an sinh nhà nước, giúp lấp đầy khoảng trống phúc lợi và nâng cao trách nhiệm xã hội.

Thiện nguyện (volunteerism) là hành vi chủ động tham gia vào các hoạt động cộng đồng mà không mong cầu, đòi hỏi đền đáp về mặt vật chất hay tinh thần. Thiện nguyện thiên về “hành động cá nhân, tức thời”, gắn với lòng tốt, sự sẻ chia và sẵn sàng giúp đỡ người khác. Người làm thiện nguyện có thể tham gia cứu trợ thiên tai, dọn rác, hiến máu, hỗ trợ người khuyết tật... thiện nguyện thúc đẩy tinh thần công dân, lan tỏa giá trị nhân văn và khuyến khích mỗi cá nhân trở thành chủ thể tích cực trong bảo vệ và xây dựng xã hội phồn vinh, thịnh vượng và bền vững.

Từ những quan điểm, nhận thức này cho thấy hoạt động từ thiện, thiện nguyện là một hiện tượng xã hội mang tính nhân văn cao cả, xuất phát từ nhu cầu chia sẻ, tương trợ và kết nối giữa con người với nhau trong cộng đồng. Trong bối cảnh hiện đại, các hoạt động này không chỉ mang ý nghĩa nhân đạo, mà còn đóng vai trò ngày càng quan trọng trong hệ thống an sinh xã hội và quản trị cộng đồng. Qua đây cũng có thể thấy vị trí, vai trò và tác động của hoạt động này tới đời sống xã hội, cụ thể như:

Một là, từ thiện, thiện nguyện góp phần hỗ trợ cho vai trò của Nhà nước trong việc hỗ trợ các nhóm yếu thế, khắc phục hậu quả thiên tai, dịch bệnh, giảm áp lực ngân sách công. Nhiều chương trình thiện nguyện có tác động tích cực đến giáo dục, y tế, môi trường và phát triển bền vững ở cấp cơ sở.

Hai là, đây là hình thức thể hiện trách nhiệm xã hội và đạo lý truyền thống của dân tộc “lá lành đùm lá rách”, nuôi dưỡng các giá trị đoàn kết, lòng nhân ái, góp phần xây dựng khối đại đoàn kết toàn dân tộc.

Ba là, hoạt động thiện nguyện thúc đẩy sự tham gia và chủ động của xã hội dân sự, phát huy dân chủ ở cơ sở, tạo điều kiện để người dân, doanh nghiệp, tổ chức xã hội đóng góp vào công cuộc phát triển chung.

Bốn là, trong điều kiện chuyển đổi số và mạng xã hội phát triển, hoạt động thiện nguyện cũng có tác động truyền thông rộng rãi, hình thành các chuẩn mực đạo đức mới, khuyến khích lối sống nhân văn và trách nhiệm.

Tuy nhiên, bên cạnh những đóng góp tích cực, thực tiễn cũng đặt ra yêu cầu cấp bách về giám sát, minh bạch và trách nhiệm giải trình trong hoạt động từ thiện. Nếu không có cơ chế kiểm soát phù hợp, từ thiện có thể bị lợi dụng để trục lợi, rửa tiền, gây mất ổn định chính trị, gây mâu thuẫn xã hội hoặc ảnh hưởng tiêu cực đến niềm tin cộng đồng.

2.2. Khái niệm tổ tụng công ích

Tổ tụng công ích (public interest litigation) [4] là cơ chế pháp lý cho phép một

cá nhân, tổ chức hoặc cơ quan đại diện đứng ra khởi kiện không nhằm bảo vệ quyền lợi riêng mà để “bảo vệ lợi ích chung của cộng đồng hoặc xã hội”, đặc biệt trong trường hợp không có bên bị hại cụ thể. Tổ tụng công ích được hiểu là: tính đại diện, bảo vệ giá trị công lý, và phục vụ lợi ích xã hội. Đây là công cụ pháp lý để kiểm soát, giám sát và xử lý các hành vi xâm hại đến lợi ích cá nhân, tập thể và xã hội, đồng thời ngăn ngừa lợi dụng hoạt động thiện nguyện cho mục đích sai trái.

Khái niệm này xuất hiện từ thực tiễn tại các quốc gia như Ấn Độ, Hoa Kỳ và Anh,... nhằm khắc phục khoảng trống pháp lý trong việc bảo vệ các quyền chung của cộng đồng (môi trường, y tế công cộng, quyền của nhóm dễ bị tổn thương...). Trong pháp luật hiện đại, tổ tụng công ích được công nhận như một cơ chế hỗ trợ tiếp cận công lý và thực thi pháp quyền.

2.3. Vị trí, vai trò của tổ tụng công ích

2.3.1. Vị trí, vai trò của tổ tụng công ích trong hệ thống tư pháp

Tổ tụng công ích không chỉ là một hình thức tố tụng đặc thù, mà còn giữ vị trí chiến lược trong hệ thống pháp luật và tư pháp quốc gia:

Thứ nhất, là công cụ kiểm soát quyền lực và thực thi trách nhiệm công vụ: tổ tụng công ích giúp kiểm soát hành vi của các cơ quan hành chính hoặc tổ chức có chức năng công, đặc biệt trong việc thực hiện chính sách công, bảo vệ môi trường, tài sản công...

Thứ hai, là phương tiện thúc đẩy bình đẳng và bảo vệ nhóm yếu thế: Trong nhiều vụ việc mà nạn nhân không thể tự khởi kiện (người nghèo, trẻ em, người khuyết tật...), cơ chế của tổ tụng công ích đóng vai trò đại diện pháp lý thay mặt cộng đồng.

Thứ ba, tăng cường vai trò chủ động của Viện kiểm sát và Tòa án: tổ tụng công ích tạo điều kiện để cơ quan công tố và tòa án thực hiện chức năng giám sát, phát hiện và xử lý vi phạm liên quan đến lợi ích công mà không phụ thuộc vào “nguyên đơn cá nhân”.

Thứ tư, thúc đẩy trách nhiệm xã hội và

xây dựng niềm tin vào công lý: Khi quyền và lợi ích chung được bảo vệ hiệu quả, tổ tụng công ích trở thành công cụ xây dựng niềm tin của người dân vào pháp luật và hệ thống tư pháp.

2.3.2. Vị trí và vai trò của tổ tụng công ích trong đời sống xã hội

Tổ tụng công ích không chỉ đóng vai trò trong hệ thống tư pháp, mà còn có ý nghĩa đặc biệt trong đời sống xã hội hiện đại, đặc biệt trong bối cảnh chuyển đổi mô hình quản trị nhà nước từ hành chính mệnh lệnh sang nhà nước kiến tạo và phục vụ. Cụ thể:

Thứ nhất, tổ tụng công ích là phương thức thể hiện trách nhiệm cộng đồng. Tổ tụng công ích tạo điều kiện đề công dân, tổ chức xã hội, Viện kiểm sát và các chủ thể đại diện khác thực hiện vai trò bảo vệ lợi ích xã hội, lên tiếng thay cho những người không có khả năng tự bảo vệ mình, hoặc vì tính chất của hành vi vi phạm mà nạn nhân không thể xác định rõ. Đây là một hình thức thể hiện trách nhiệm công dân trong bảo vệ pháp luật, đạo đức xã hội và giá trị cộng đồng.

Thứ hai, góp phần nâng cao ý thức pháp luật và kiểm soát rủi ro đạo đức. Tổ tụng công ích mang tính cảnh báo và răn đe mạnh mẽ đối với các hành vi vi phạm pháp luật nhưng thường bị bỏ ngỏ do thiếu nguyên đơn cụ thể. Nhờ cơ chế đại diện, các hành vi gian lận trong từ thiện, ô nhiễm môi trường, vi phạm quyền người tiêu dùng... có thể bị phát hiện và xử lý kịp thời, từ đó nâng cao nhận thức pháp luật, chuẩn mực đạo đức và tính minh bạch trong các hoạt động xã hội.

Thứ ba, là công cụ thúc đẩy sự phát triển bền vững và quản trị hiệu quả. Trong các lĩnh vực như môi trường, giáo dục, y tế, từ thiện..., tổ tụng công ích là đòn bẩy thúc đẩy trách nhiệm giải trình của cơ quan công quyền, tổ chức xã hội và doanh nghiệp. Việc khởi kiện vì lợi ích công sẽ tạo áp lực pháp lý buộc các chủ thể có quyền lực hoặc tài sản công phải tuân thủ luật pháp, hoạt động có trách nhiệm hơn, từ đó nâng cao hiệu quả quản trị và chất lượng dịch vụ công.

Thứ tư, góp phần củng cố niềm tin của

người dân vào pháp luật và công lý. Khi những hành vi vi phạm đạo đức, pháp luật bị xử lý công khai, kịp thời thông qua tổ tụng công ích, người dân sẽ cảm thấy được bảo vệ, được lắng nghe, từ đó hình thành niềm tin bền vững vào hệ thống pháp luật, tư pháp và chính quyền. Đây chính là yếu tố nền tảng cho sự ổn định chính trị, phát triển xã hội bền vững và xây dựng nhà nước pháp quyền vững mạnh.

2.3.3. Vị trí, vai trò của tổ tụng công ích trong kiểm soát và xử lý vi phạm đối với các hoạt động từ thiện, thiện nguyện

Tổ tụng công ích là thiết chế pháp lý đặc thù cho phép một cơ quan, tổ chức hoặc cá nhân được pháp luật công nhận có quyền đại diện cộng đồng khởi kiện nhằm bảo vệ lợi ích công cộng, ngay cả khi không có bên bị hại cụ thể. Trong lĩnh vực từ thiện, thiện nguyện, vai trò của tổ tụng công ích ngày càng trở nên cần thiết trong việc kiểm soát, phòng ngừa và xử lý các hành vi vi phạm sau:

Thứ nhất, tổ tụng công ích là cơ chế phòng ngừa rủi ro đạo đức và hành vi sai trái. Việc biết rằng hành vi vi phạm có thể bị giám sát và đưa ra tòa án bởi tổ chức xã hội hoặc cơ quan công quyền có thể tạo hiệu ứng răn đe mạnh mẽ đối với những cá nhân, tổ chức có ý định trục lợi từ thiện.

Thứ hai, tổ tụng công ích giúp lấp khoảng trống pháp lý trong các trường hợp không có “bên bị hại” cụ thể. Các vụ việc liên quan đến tài sản công, tài sản cộng đồng thường khó xác định rõ chủ thể bị thiệt hại, do đó khó khởi kiện theo cơ chế tổ tụng truyền thống. Cơ chế công ích sẽ cho phép đại diện lợi ích công thực hiện việc đó thay mặt xã hội.

Thứ ba, tổ tụng công ích là công cụ pháp lý để truy tố và buộc chịu trách nhiệm trước pháp luật đối với các hành vi lợi dụng thiện nguyện để rửa tiền, trốn thuế hoặc tài trợ cho hoạt động trái pháp luật. Cơ chế này có thể được thực hiện bởi các cơ quan công quyền như Viện kiểm sát hoặc tổ chức chính trị - xã hội.

Tóm lại, tổ tụng công ích không chỉ là công cụ xử lý vi phạm, mà còn là hệ thống bảo vệ lợi ích công một cách chủ động, thông qua cơ chế đại diện hợp pháp. Trong bối cảnh hoạt động thiện nguyện ngày càng đa dạng, phức tạp và có nguy cơ bị lợi dụng, việc thiết lập và phát huy tổ tụng công ích là một yêu cầu cấp thiết trong xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam.

2.4. Mối quan hệ biện chứng giữa các quan điểm “từ thiện”, “thiện nguyện” và “tổ tụng công ích” và yêu cầu hoàn thiện pháp luật.

Hoạt động từ thiện, thiện nguyện và cơ chế tổ tụng công ích là hai hiện tượng pháp lý - xã hội tuy khác nhau về hình thức thể hiện, nhưng lại có quan hệ biện chứng chặt chẽ, đặc biệt trong bối cảnh xã hội đang chuyển đổi theo hướng dân chủ, minh bạch và trách nhiệm giải trình.

Thứ nhất, từ thiện và thiện nguyện là lĩnh vực gắn với lợi ích công cộng và tài sản xã hội: Như đã phân tích, hoạt động từ thiện, thiện nguyện không đơn thuần là sự giúp đỡ mang tính cá nhân hay cảm tính, mà ngày càng mang tính hệ thống, tổ chức và có tác động rộng lớn đến đời sống xã hội, ảnh hưởng trực tiếp đến quyền lợi của nhóm yếu thế và lợi ích công cộng. Vì vậy, các hành vi vi phạm trong lĩnh vực này như gian lận, biển thủ, lừa đảo, rửa tiền, tài trợ bất hợp pháp... gây thiệt hại không chỉ cho người bị hại trực tiếp, mà còn cho toàn xã hội.

Thứ hai, trong nhiều trường hợp, không có cá nhân nào đứng ra khởi kiện hoặc có tư cách nguyên đơn: Một thực tế nổi bật là nhiều vi phạm trong lĩnh vực thiện nguyện khó xử lý bằng tổ tụng dân sự truyền thống, do không xác định được rõ ràng người bị hại, hoặc người bị hại không có điều kiện tham gia tố tụng. Khi đó, chỉ có cơ chế tổ tụng công ích mới có thể can thiệp để bảo vệ lợi ích chung, thông qua quyền khởi kiện của các chủ thể đại diện cộng đồng như viện kiểm sát, Mặt trận Tổ quốc, tổ chức xã hội...

Thứ ba, tổ tụng công ích là công cụ pháp lý thể hiện dân chủ, kiểm soát quyền lực và

bảo vệ lợi ích xã hội: Trong Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, mọi quyền lực phải được kiểm soát, và mọi vi phạm đều phải bị xử lý công khai, minh bạch. Tổ tụng công ích là phương thức hiện thực hóa dân chủ cơ sở trong lĩnh vực tư pháp, khi người dân, cộng đồng và tổ chức đại diện có thể sử dụng công cụ pháp lý để ngăn chặn vi phạm và yêu cầu bồi thường thiệt hại xã hội.

Thứ tư, pháp luật Việt Nam hiện chưa có quy định đầy đủ về tổ tụng công ích: Hiện nay, Bộ luật Tố tụng dân sự chưa có cơ chế riêng về khởi kiện vì lợi ích công cộng, trong khi các lĩnh vực như môi trường, thực phẩm, bảo vệ người tiêu dùng, và từ thiện đang bộc lộ nhiều vấn đề. Các cơ quan như Viện kiểm sát hoặc Mặt trận Tổ quốc dù được xã hội kỳ vọng, nhưng thiếu cơ sở pháp lý để khởi kiện, kiểm soát và yêu cầu trách nhiệm bồi thường cho xã hội.

Từ những phân tích trên, có thể khẳng định: sự phát triển của hoạt động từ thiện, thiện nguyện trong xã hội hiện đại tất yếu đòi hỏi phải có cơ chế pháp lý kiểm soát hữu hiệu - mà cụ thể là thiết lập cơ chế tổ tụng công ích để phòng ngừa, phát hiện, xử lý và bồi thường thiệt hại các hành vi vi phạm liên quan đến lợi ích công cộng.

3. THỰC TIỄN HOẠT ĐỘNG TỪ THIỆN, THIỆN NGUYỆN VÀ VẤN ĐỀ PHÁP LÝ ĐẶT RA

3.1. Các biểu hiện tiêu cực trong hoạt động từ thiện, thiện nguyện

Hoạt động từ thiện và thiện nguyện tại Việt Nam đã phát triển mạnh mẽ, thể hiện tinh thần tương thân tương ái của dân tộc, góp phần giải quyết nhiều các vấn đề xã hội, thúc đẩy phát triển bền vững đất nước. Tuy nhiên, bên cạnh những đóng góp tích cực, đã xuất hiện nhiều hành vi lợi dụng hoạt động này để trục lợi cá nhân, gây ảnh hưởng xấu đến xã hội. Điển hình như các vụ việc:

Thứ nhất, mạo danh tổ chức, cá nhân để kêu gọi quyên góp và chiếm đoạt tài sản: Nhiều đối tượng đã giả danh các tổ chức từ thiện hoặc cá nhân có uy tín để kêu gọi quyên góp, sau đó chiếm đoạt số tiền này. Ví

dụ, đối tượng Lê Đình Hải và đồng bọn đã mạo danh sư cô tại Thừa Thiên Huế, đăng tải thông tin kêu gọi từ thiện và chiếm đoạt hơn 10 tỷ đồng từ hàng nghìn người hảo tâm [5].

Thứ hai, lợi dụng thiên tai, dịch bệnh để lừa đảo: Trong bối cảnh thiên tai, dịch bệnh diễn biến phức tạp, một số cá nhân đã lợi dụng lòng tin của cộng đồng để kêu gọi quyên góp và chiếm đoạt tài sản. Chẳng hạn, đã xuất hiện các fanpage giả mạo Hội Chữ thập đỏ tỉnh Quảng Ninh kêu gọi ủng hộ người dân bị ảnh hưởng bởi bão số 3, nhằm lừa đảo những người hảo tâm [6].

Thứ ba, sử dụng quỹ từ thiện làm bình phong cho hoạt động rửa tiền, trốn thuế, tài trợ cho hoạt động trống phá nhà nước, khủng bố: Vụ án rửa tiền 2,8 tỷ USD trong năm 2024 tại Singapore cho thấy trong số 10 bị cáo liên quan đến đường dây rửa tiền quy mô lớn, ít nhất 5 người bị cáo buộc đã quyên góp cho các tổ chức từ thiện với số tiền từ hàng trăm nghìn đô la trở lên [7], tài trợ cho khủng bố dưới danh nghĩa hoạt động từ thiện [8], tài trợ khủng bố bằng cách kêu gọi sự đóng góp của công chúng [8, 9],... Vấn đề này hiện nay ở Việt Nam chưa được phát hiện cụ thể, tuy nhiên trong báo cáo của Đại biểu quốc hội cũng đã chỉ ra [2]. Điều này cho thấy các khoản đóng góp từ thiện đã bị sử dụng như một công cụ để hợp pháp hóa dòng tiền có nguồn gốc phi pháp, che giấu hành vi phạm tội thông qua vỏ bọc nhân đạo.

Thứ tư, thiếu minh bạch trong quản lý và sử dụng quỹ từ thiện [10]: Nhiều tổ chức, cá nhân kêu gọi quyên góp nhưng không công khai, minh bạch trong việc quản lý và sử dụng số tiền nhận được. Điều này dẫn đến nghi ngờ, mất lòng tin từ cộng đồng và gây khó khăn cho việc kiểm soát, giám sát của cơ quan chức năng. Kết quả nghiên cứu thực tiễn của Viện Nghiên cứu Pháp luật và Trợ giúp pháp lý tại 350 quỹ từ thiện, quỹ xã hội được thành lập theo pháp luật tại Việt Nam (với 350 thư đề nghị cung cấp thông tin về pháp lý, cũng như báo cáo hoạt động trong 3 năm gần nhất thì chỉ có 8 quỹ phản hồi) chỉ ra rằng sự minh bạch và trách nhiệm giải trình đáng báo động.

3.2. Những vấn đề pháp lý đặt ra

Từ những hạn chế, tiêu cực trong hoạt động từ thiện, thiện nguyện nêu trên đã đặt ra nhiều vấn đề pháp lý cần được quan tâm và giải quyết cụ thể trong thời gian tới, cụ thể như:

Thứ nhất, về khung pháp lý chưa hoàn thiện: Hiện nay, Việt Nam chưa có luật chuyên biệt điều chỉnh hoạt động từ thiện, thiện nguyện. Các quy định liên quan còn phân tán, thiếu đồng bộ, dẫn đến khó khăn trong hoạt động quản lý và xử lý vi phạm.

Thứ hai, xác định trách nhiệm pháp lý đối với hành vi lợi dụng từ thiện để trục lợi: Việc xử lý các đối tượng lợi dụng hoạt động từ thiện để lừa đảo, chiếm đoạt tài sản gặp nhiều khó khăn, đặc biệt khi không xác định được cụ thể “bên bị hại”. Điều này đòi hỏi cần có cơ chế pháp lý rõ ràng để xử lý hiệu quả.

Thứ ba, về giám sát và kiểm soát hoạt động của các quỹ từ thiện, quỹ xã hội: Cần thiết lập cơ chế giám sát chặt chẽ đối với việc thành lập và hoạt động của các quỹ từ thiện, quỹ xã hội nhằm phòng ngừa, ngăn chặn việc lợi dụng để rửa tiền, trốn thuế hoặc tài trợ cho các hoạt động phi pháp.

Thứ tư, về minh bạch hóa thông tin và trách nhiệm giải trình: Yêu cầu các tổ chức, cá nhân kêu gọi quyên góp phải công khai thông tin và chịu trách nhiệm pháp lý về số tiền nhận được, cách thức phân phối và sử dụng. Điều này giúp tăng cường tính minh bạch, trách nhiệm giải trình và củng cố lòng tin của xã hội.

Những vấn đề trên cho thấy sự cần thiết của việc hoàn thiện khung pháp lý, tăng cường cơ chế giám sát và nâng cao nhận thức của cộng đồng nhằm bảo vệ tính nhân văn và bền vững của hoạt động từ thiện, thiện nguyện trong đời sống xã hội.

4. KINH NGHIỆM QUỐC TẾ VÀ SỰ GỢI MỞ CHO VIỆT NAM

Tổ tụng công ích (Public Interest Litigation - PIL) đã được triển khai hiệu quả tại nhiều quốc gia như Hoa Kỳ, Trung Quốc,

Indonesia, Ấn Độ, mang lại nhiều bài học thực tiễn quý báu trong việc xử lý hành vi vi phạm lợi ích công trong các lĩnh vực như môi trường, nhân quyền và đặc biệt là hoạt động từ thiện, thiện nguyện.

Tại Hoa Kỳ, PIL đã được phát triển mạnh mẽ từ thế kỷ XX, trở thành công cụ pháp lý chủ yếu để bảo vệ các nhóm yếu thế, đảm bảo công bằng xã hội và thúc đẩy trách nhiệm của các tổ chức công - tư. Các tổ chức phi lợi nhuận như American Civil Liberties Union (ACLU), Legal Aid Society, Public Counsel, Earthjustice... đã thực hiện hàng loạt vụ kiện nhằm bảo vệ quyền công dân, chống phân biệt đối xử, và bảo vệ môi trường. ACLU gần đây triển khai chương trình Systemic Equality Initiative để đấu tranh chống lại bất công có hệ thống đối với cộng đồng da màu, thúc đẩy công lý về tài chính, giáo dục và bầu cử [11]. Ở lĩnh vực từ thiện là vụ kiện của Catholic Charities Bureau tại bang Wisconsin, yêu cầu được miễn trừ đóng thuế thất nghiệp dựa trên quyền tự do tôn giáo, và đang được Tòa án Tối cao xem xét xét xử [12]. Trong khi đó, Public Interest Legal Foundation tập trung vào việc bảo vệ quyền bầu cử hợp pháp, thúc đẩy minh bạch dữ liệu cử tri và khởi kiện các hành vi vi phạm tiêu chuẩn pháp lý liên quan đến công bằng xã hội [13]. Những vụ việc và sáng kiến nêu trên cho thấy PIL tại Mỹ không chỉ là phương tiện pháp lý, mà còn là nền tảng thực tiễn để thúc đẩy công lý, trách nhiệm và quyền con người trong các lĩnh vực từ thiện, nhân đạo và cộng đồng.

Tại Trung Quốc, PIL được triển khai mạnh mẽ từ năm 2015 khi Viện kiểm sát nhân dân được trao quyền khởi kiện nhằm bảo vệ lợi ích công, đặc biệt trong lĩnh vực môi trường và xã hội. Một trong những tổ chức đi đầu là Quỹ Bảo tồn Đa dạng Sinh học và Phát triển Xanh Trung Quốc (CBCGDF), đã thực hiện nhiều vụ kiện chống lại các doanh nghiệp vi phạm môi trường, tiêu biểu là vụ kiện liên quan đến sự cố tràn dầu tại Vịnh Bột Hải năm 2011 nhằm yêu cầu khắc phục thiệt hại cho cộng đồng ven biển [14]. Bên cạnh đó, các tổ chức từ thiện lớn như Quỹ

Giảm nghèo Trung Quốc (CFPA) không chỉ cung cấp hỗ trợ nhân đạo trong nước mà còn mở rộng hoạt động viện trợ quốc tế như cứu trợ thiên tai, hỗ trợ bữa ăn cho trẻ em và đào tạo nghề cho phụ nữ tại nhiều nước đang phát triển [15]. Những thực tiễn này cho thấy tại Trung Quốc, PIL không chỉ giới hạn trong lĩnh vực môi trường mà còn đóng vai trò nền tảng trong thúc đẩy công lý xã hội và bảo vệ quyền lợi của các nhóm dễ bị tổn thương thông qua các hoạt động từ thiện, nhân đạo.

Tại Indonesia, PIL ngày càng trở thành công cụ hiệu quả để các tổ chức xã hội thúc đẩy công bằng và bảo vệ quyền lợi của cộng đồng, đặc biệt trong các lĩnh vực từ thiện, nhân đạo và an sinh. Theo nghiên cứu của Nardi (2018), hệ thống pháp luật Indonesia đã có nhiều điều chỉnh tích cực như miễn lệ phí nộp đơn, mở rộng tư cách khởi kiện cho các tổ chức xã hội nhằm tạo điều kiện cho các vụ kiện vì lợi ích công cộng được tiếp cận Tòa án [16]. Điển hình là vụ liên minh các NGO, trong đó có Greenpeace Indonesia và Sawit Watch, khởi kiện chính phủ vì không kiểm soát hiệu quả giá và nguồn cung dầu ăn, ảnh hưởng nghiêm trọng đến đời sống người dân nghèo [17]. Ngoài ra, tại Bắc Sumatra, các NGO cũng thành lập mạng lưới chuyên gia pháp lý và luật sư cộng đồng để đấu tranh với các hành vi vi phạm pháp luật môi trường, bảo vệ người dân bị ảnh hưởng bởi các hoạt động phi pháp liên quan đến đất đai và rừng [18]. Những thực tiễn này cho thấy PIL không chỉ giới hạn trong các vấn đề môi trường, mà còn trực tiếp liên quan đến quyền con người, lương thực, y tế và các hình thức thiện nguyện, phản ánh xu hướng tư pháp công ích đang lan tỏa mạnh mẽ trong khu vực Đông Nam Á.

Tại Ấn Độ, PIL được thúc đẩy mạnh mẽ như một công cụ pháp lý quan trọng để bảo vệ quyền lợi của cộng đồng, đặc biệt là các nhóm người yếu thế, đồng thời giám sát các hoạt động có yếu tố công ích như hoạt động từ thiện, nhân đạo, y tế cộng đồng. Hệ thống tố tụng công ích tại Ấn Độ cho phép cả cá nhân và tổ chức phi chính phủ (NGO) khởi kiện vì lợi ích xã hội, mở rộng tư cách khởi

kiện và thực thi quyền tiếp cận công lý cho người dân. Nhiều nghiên cứu đã làm rõ vai trò này, như Zachary Holladay (2023) khẳng định PIL là mô hình tiêu biểu cho các quốc gia đang phát triển trong thúc đẩy dân chủ và công bằng xã hội [19]; hay Varun Gauri (World Bank) đánh giá PIL là công cụ kiểm soát hành chính hiệu quả khi pháp luật chưa hoàn thiện [20]. Các vụ kiện điển hình như Swasthya Adhikar Manch v. Union of India (2013), trong đó NGO kiện chính phủ về thiếu minh bạch trong thử nghiệm lâm sàng trên người nghèo - đã dẫn tới cải cách sâu rộng trong giám sát y tế cộng đồng [21]; hay Naz Foundation v. Govt. of NCT of Delhi (2009), nơi một NGO sử dụng PIL để bảo vệ quyền của cộng đồng LGBTQ+, góp phần thay đổi tư duy pháp lý và xã hội về quyền cá nhân [22]. Những ví dụ này cho thấy PIL không chỉ là cơ chế pháp lý thuần túy mà còn là biểu hiện sinh động của công lý nhân đạo và trách nhiệm cộng đồng, đặc biệt trong bối cảnh hoạt động từ thiện – thiện nguyện cần được kiểm soát bởi pháp quyền và dân chủ. Mặt khác, Tòa án Tối cao đã phán quyết mở rộng quyền khởi kiện vì cộng đồng, yêu cầu lập pháp cải thiện hệ thống luật nhằm bảo vệ nhóm yếu thế [23].

Từ thực tiễn triển khai tổ tụng công ích (PIL) tại nhiều quốc gia như Ấn Độ, Hoa Kỳ, Trung Quốc và Indonesia, có thể rút ra những giá trị pháp lý quan trọng giúp Việt Nam tham khảo trong quá trình xây dựng và hoàn thiện hệ thống pháp luật nhằm bảo vệ lợi ích công cộng, đặc biệt trong lĩnh vực từ thiện, thiện nguyện và nhân đạo. Theo tinh thần Nghị quyết số 49-NQ/TW ngày 2/6/2005 của Bộ Chính trị về Chiến lược cải cách tư pháp đến năm 2020, hoạt động tư pháp cần chuyển mạnh sang “bảo vệ công lý, bảo vệ quyền con người, quyền công dân”, trong đó hệ thống tổ tụng phải là công cụ thực chất để thực thi pháp luật, phục vụ người dân và xã hội. Đồng thời, quan điểm nhất quán của Đảng về xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam luôn nhấn mạnh yêu cầu bảo đảm dân chủ, công khai, minh bạch, kiểm soát quyền lực và thúc đẩy cơ chế phản biện, giám sát của nhân dân.

Trên cơ sở đó, Việt Nam có thể nghiên cứu, tiếp thu có chọn lọc kinh nghiệm quốc tế để từng bước hoàn thiện cơ chế pháp luật về tổ tụng công ích theo hướng: (i) Xây dựng khung pháp lý cho phép Viện kiểm sát, tổ chức chính trị – xã hội, cá nhân đủ năng lực đại diện lợi ích công được quyền khởi kiện các vụ việc vi phạm mang tính cộng đồng; (ii) Đơn giản hóa thủ tục tổ tụng, tạo điều kiện tiếp cận công lý rộng mở hơn cho người dân; (iii) Gắn tổ tụng công ích với trách nhiệm công khai tài chính, minh bạch dòng tiền, nhất là trong các hoạt động thiện nguyện; và (iv) Tăng cường vai trò của các thiết chế giám sát như Mặt trận Tổ quốc, báo chí, luật sư công ích, thanh tra nhân dân... trong phát hiện, khởi kiện và giám sát thực thi pháp luật.

Việc thiết lập và phát huy cơ chế tổ tụng công ích không chỉ phù hợp với xu thế cải cách tư pháp hiện đại, mà còn là một biểu hiện sinh động của nguyên tắc dân chủ, công bằng và thượng tôn pháp luật - nền tảng cốt lõi của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam. Nếu được hoàn thiện đầy đủ và áp dụng đúng đắn, tổ tụng công ích sẽ trở thành một thiết chế pháp lý hữu hiệu trong bảo vệ lợi ích công, xây dựng lòng tin xã hội và củng cố nền tư pháp vì nhân dân.

5. KIẾN NGHỊ CHÍNH SÁCH VÀ KẾT LUẬN

5.1. Kiến nghị chính sách

Từ những phân tích nêu trên, để bảo vệ lợi ích công trong hoạt động từ thiện, thiện nguyện, đồng thời nâng cao hiệu quả của tổ tụng công ích trong kiểm soát, phòng ngừa và xử lý vi phạm, bài viết đề xuất một số kiến nghị chính sách cụ thể như sau:

Ban hành Luật về hoạt động thiện nguyện và từ thiện: Cần xây dựng một đạo luật riêng về từ thiện, thiện nguyện, quy định đầy đủ về: điều kiện thành lập quỹ/hội thiện nguyện; nguyên tắc minh bạch tài chính; trách nhiệm giải trình của tổ chức; nghĩa vụ công khai thông tin và đối tượng hưởng lợi; cơ chế kiểm toán xã hội; các hành vi bị cấm và chế tài xử lý. Đây là nền tảng pháp lý

quan trọng để xác định rõ hành vi vi phạm và cơ sở khởi kiện vì lợi ích công.

Xây dựng Luật hoặc Chương riêng về tổ tụng công ích trong Bộ luật Tổ tụng dân sự: Hiện nay, pháp luật tổ tụng Việt Nam chưa có quy định đầy đủ về cơ chế khởi kiện vì lợi ích cộng đồng. Cần thiết lập một chương riêng trong Bộ luật Tổ tụng dân sự (hoặc ban hành luật chuyên biệt) để xác định rõ: đối tượng khởi kiện; chủ thể có quyền khởi kiện công ích (gồm Viện kiểm sát, tổ chức chính trị - xã hội, báo chí, công dân có điều kiện); thủ tục đơn giản hóa; chế độ án phí; trình tự xét xử rút gọn nhằm thúc đẩy quyền tiếp cận công lý cho cộng đồng.

Tăng cường vai trò tổ tụng chủ động của Viện kiểm sát nhân dân: Viện kiểm sát cần chủ động áp dụng quyền khởi kiện, tham gia tố tụng hoặc kiểm sát chặt chẽ trong các vụ việc có yếu tố lợi ích công, đặc biệt trong các lĩnh vực từ thiện, môi trường, tiêu dùng. Cơ chế “tổ tụng công ích mang tính chủ động” sẽ giúp lấp khoảng trống pháp lý trong các vụ án không có nguyên đơn cụ thể, nhưng ảnh hưởng đến xã hội rộng lớn.

Thành lập Quỹ công ích tư pháp và đào tạo luật sư công ích: Quỹ công ích tư pháp do nhà nước bảo trợ nhằm hỗ trợ chi phí tố tụng trong các vụ kiện vì cộng đồng. Đồng thời, cần thiết lập mạng lưới luật sư công ích, được đào tạo chuyên sâu về các vụ việc vì lợi ích công để bảo vệ quyền và công lý xã hội một cách hiệu quả.

Minh bạch hóa dữ liệu và tăng cường giám sát xã hội: Thiết lập cơ sở dữ liệu quốc gia về tổ chức thiện nguyện, báo cáo tài chính, dòng tiền, đối tượng hưởng lợi và kết quả giám sát. Tạo cơ chế cho Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, báo chí, các tổ chức xã hội và nhân dân giám sát độc lập. Cơ chế giám sát xã hội và tổ tụng công ích cần được lồng ghép để củng cố nền tảng đạo lý và kỷ cương pháp luật.

Đưa nội dung tố tụng công ích và pháp luật thiện nguyện vào chương trình đào tạo luật và công tác xã hội: Bổ sung nội dung về tố tụng công ích, pháp lý cộng đồng, đạo đức

nghề nghiệp và quy tắc minh bạch tài chính vào chương trình đào tạo cử nhân luật, công tác xã hội, báo chí. Qua đó xây dựng đội ngũ chuyên gia có năng lực tham gia, giám sát và bảo vệ lợi ích công một cách chủ động.

Tổ tụng công ích không chỉ là phương tiện bảo vệ pháp luật, mà còn là biểu hiện của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam - nơi pháp luật đóng vai trò trung tâm trong bảo vệ lợi ích cộng đồng, công lý xã hội và thúc đẩy đạo lý dân tộc. Việc thiết lập cơ chế tố tụng công ích trong lĩnh vực từ thiện, thiện nguyện là bước đi cần thiết, có căn cứ lý luận, thực tiễn và phù hợp với xu hướng chung của quốc tế và định hướng phát triển hệ thống pháp luật Việt Nam trong giai đoạn mới.

5.2. Kết luận chung

Hoạt động từ thiện, nhân đạo và thiện nguyện là một phần không thể thiếu trong đời sống xã hội, thể hiện truyền thống nhân văn sâu sắc của dân tộc và là biểu hiện sinh động của tinh thần tương thân tương ái, đoàn kết cộng đồng. Không chỉ hỗ trợ cho chính sách an sinh của Nhà nước, các hoạt động này còn góp phần lan tỏa giá trị đạo lý, hỗ trợ các nhóm yếu thế và củng cố niềm tin vào công bằng xã hội. Tuy nhiên, trong quá trình phát triển nhanh chóng về quy mô và hình thức, lĩnh vực này cũng tiềm ẩn nhiều rủi ro bị lợi dụng. Việc một số tổ chức, cá nhân núp bóng thiện nguyện để trục lợi, rửa tiền, lạm dụng niềm tin công chúng đã không chỉ gây thiệt hại về vật chất, mà còn làm tổn hại nghiêm trọng đến uy tín xã hội, đạo lý cộng đồng và tinh thần nhân đạo vốn có.

Trong bối cảnh đó, cần thiết phải có một hành lang pháp lý đặc thù, linh hoạt và mang tính chủ động nhằm bảo vệ lợi ích công, xử lý kịp thời các hành vi vi phạm và khôi phục lòng tin xã hội. Tố tụng công ích, với tư cách là một thiết chế pháp lý đặc biệt, ra đời để đáp ứng yêu cầu đó. Không giống các cơ chế khởi kiện dân sự truyền thống, tố tụng công ích cho phép các chủ thể đại diện như viện kiểm sát, tổ chức chính trị - xã hội, tổ chức xã hội nghề nghiệp... được quyền khởi kiện để bảo vệ lợi ích chung, ngay cả khi không

có nguyên đơn cụ thể. Cơ chế này không chỉ tạo điều kiện để phát hiện và ngăn chặn hành vi xâm hại lợi ích công từ sớm, mà còn thể hiện vai trò giám sát của cộng đồng và tinh thần thượng tôn pháp luật trong bảo vệ các giá trị đạo đức xã hội.

Về bản chất, tổ tụng công ích là sự kết tinh giữa pháp lý hiện đại và đạo lý truyền thống, phản ánh đúng bản chất của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam – nơi pháp luật giữ vai trò trung tâm trong việc bảo vệ công lý xã hội, quyền con người và

lợi ích cộng đồng. Việc thiết lập và vận hành hiệu quả cơ chế tổ tụng công ích trong lĩnh vực từ thiện – thiện nguyện không chỉ là yêu cầu thực tiễn cấp thiết, mà còn là định hướng chiến lược trong cải cách tư pháp, hoàn thiện pháp luật và nâng cao chất lượng quản trị xã hội. Đây cũng chính là công cụ quan trọng để răn đe hành vi sai trái, khuyến khích hành vi đúng, góp phần định hình một xã hội nhân văn, công bằng, minh bạch và bền vững về mặt pháp lý và đạo lý./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] HVLQ (2023), <https://hvlq.vn/tin-tuc/hoat-dong-hoc-vien/truc-loi-tien-danh-bong-ten-tuoi-trong-thien-tai-dich-benh-hanh-vi-dang-len-an.html>
- [2] Lao Động (2023), Đại biểu Quốc hội chỉ ra 7 thủ đoạn rửa tiền cần ngăn chặn, <https://laodong.vn>
- [3] FATF (2022), https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Financialinclusionandnpoissues/Bpp-combating-abuse-npo.html?utm_source=chatgpt.com
- [4] Walia, I.K. (2009), Public Interest Litigation: An Expression of Voice for the Sufferers of Silence, SSRN, <https://ssrn.com/abstract=1510271>
- [5] CAND (2025), https://congan.com.vn/vu-an/canh-giac/chiem-doat-hon-10-ty-dong-tu-viec-mao-danh-su-co-va-loi-dung-tu-thien_161533.html?
- [6] Lao động thủ đô (2024), <https://laodongthudo.vn/canh-giac-lua-dao-qua-hoat-dong-tu-thien-tren-mang-xa-hoi-177246.html>
- [7] <https://www.straitstimes.com/singapore/courts-crime/money-laundering-case-some-suspects-donated-six-figure-sums-to-charities?>
- [8] Nhóm detikcom (2021). Tài trợ cho khủng bố dưới danh nghĩa hoạt động từ thiện. Jakarta, Jakarta, Indonesia, <https://news.detik.com/berita/d-5685033/perihal-syam-organizer-di-baik-pendanaan-terorisme-berkedok-amal>
- [9] Fadhly Fauzi Rachman, SF (2019). Tài trợ khủng bố bằng cách kêu gọi sự đóng góp của công chúng. Jakarta, Jakarta, Indonesia. <https://finance.detik.com/moneter/d-4710203/>

- <https://www.vietnamplus.vn/mot-so-hoi-quy-loi-dung-to-chuc-hoat-dong-nham-muc-dich-tu-loi-post822418.vnp?>
- [11] American Civil Liberties Union (2023), *Systemic Equality Initiative*, ACLU.org. <https://www.aclu.org/issues/systemic-equality>
- [12] Millhiser, Ian (2024), Supreme Court appears likely to hand Catholic Charities a win in Wisconsin case, Vox. <https://www.vox.com/scotus/406464/supreme-court-catholic-charities-wisconsin-religion>
- [13] Public Interest Legal Foundation (2023), Case List, [publicinterestlegal.org](https://publicinterestlegal.org/cases). Truy cập tại: <https://publicinterestlegal.org/cases>
- [14] Cambridge University Press (2015), *Environmental Public Interest Litigation in China: A Critical Examination*. Truy cập tại: <https://www.cambridge.org/core/journals/transnational-environmental-law/article/environmental-public-interest-litigation-in-china-a-critical-examination/32B095503967FD688EBB67FC36F0D561>
- [15] Supreme People's Court Monitor (2020), *Environmental Public Interest Litigation in China*. Truy cập tại: <https://supremepeoplescourtmonitor.com/tag/environmental-public-interest-litigation>
- [16] China Development Brief (2022), *China Foundation for Poverty Alleviation (CFPA)*. Truy cập tại: <https://chinadevelopmentbrief.org/ngos/china-foundation-for-poverty-alleviation-cfpa>

[17] **Nardi, Dominic (2018)**, *Public Interest Litigation and the Indonesian Constitutional Court: Empowering Civil Society to Safeguard Democracy*, University of Melbourne Policy Paper. https://law.unimelb.edu.au/__data/assets/file/0010/2777671/Policy-Paper_Nardi-20180503.pdf

[18] **Greenpeace Southeast Asia (2022)**, *Civil society sues Indonesian govt over failure to stabilise cooking oil price, supply*. <https://www.greenpeace.org/southeastasia/press/45432/civil-society-sues-indonesian-govt-over-failure-to-stabilise-cooking-oil-price-supply>

[19] **Mongabay (2017)**, *Indonesian NGOs lawyer up against environmental crimes*. <https://news.mongabay.com/2017/11/indonesian-ngos-lawyer-up-against-environmental-crimes>

[20] **Holladay, Zachary (2023)**, *Public Interest Litigation in India as a Paradigm for Developing Nations*, *Indiana Journal of Global Legal Studies*. <https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?>

[21] **Gauri, Varun (2009)**, *Public Interest*

Litigation in India: Overreaching or Underachieving? World Bank Policy Research Working Paper No. 5109. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/675001468042007347/public-interest-litigation-in-india-overreaching-or-underachieving>

[22] **Supreme Court of India (2013)**, *Swasthya Adhikar Manch v. Union of India*, Writ Petition (Civil) No. 33/2012. https://en.wikipedia.org/wiki/Swasthya_Adhikar_Manch

[23] **Delhi High Court (2009)**, *Naz Foundation v. Government of NCT of Delhi*, WP(C) No. 7455/2001. https://en.wikipedia.org/wiki/Naz_Foundation_v._Govt._of_NCT_of_Delhi

[24] **Knowledgesteez (2020)**, *Landmark Cases on Public Interest Litigation in India.*, <https://knowledgesteez.wordpress.com/2020/03/24/5-landmark-cases-of-public-interest-litigation>